

Domačim sadjerejcem za pomladanski čas.

Spisal M. Rant.

(Dalje.)

Drevje žlahnih hruševih sort, katere rodé lepo, veliko in okusno namizno sadje, naj se vselej sadi le na kraje in lege, kateri so pred izhodnimi in južno-izhodnimi vetrovi, piši in viharji dobro zavarovani. Le na takih legah je brez posebnih elementarnih nesreč in uim domačemu sadjerejcu obilnega in okusnega sadja kot vredne odškodnine za trud njegov od plemenitih hruševih sort perijodično pričakovati.

Gledé zemlje ima hruška tale posebna svojstva in zahteve: tepka raste skoraj na vsaki zemlji, tudi celó na kameniti, samo da ima v spodnji plasti, kamor korenine zasegajo, zadosta ugodne zemlje in potrebne hrane. Ilovnati apnenik v spodnjih zemeljnih plastéh hruševemu drevju posebno dobro ugaja. Na kutno požlahnjeni hruševi pritlikavci, špalirji in nizke piramide sadé naj se vselej v toplo, dobro in globoko zemljo, katera ima ob enem v sebi tudi potrebne vlage ali mokrote. V mrtvi, premokri ali pa tudi presuhi zemlji ne pričakujmo nikdar od hruševnega drevja dobrega, lepega in okusnega sadja; v takih zemljah sadje navadno grintavo postane in se uže med svojem razvojem na drevesu razpoka. Takemu hruševemu sadju ljudje navadno pravijo, da je „krastavo“.

Češplja in sliva ste v srednji Evropi skoraj najbolj razširjeni sadni drevesi. Češplja dorašča memo slive v bolj trd, krepak in gostejši les, zavoljo česar obnese se tudi prav dobro še celó v bolj mrzlih legah; sliva nasprotno je pa bolj mehkega in bolj redkega lesá, dela obsežnejši stržen, trpi rada na eloletnih poganjkih pred mrazom, toraj zahteva zavoljo tega dosledno tudi bolj ugodnih in toplejših leg. Na vsak način so pa za ta dva koščičarja gledé nasada na stalno mesto najugodnejše primerne solnčne nižave, kakor obrežja rek in potokov ž njihovimi obližji vred, a to pa zato, ker je v takih legah zrak navadno bolj vlažen ter nastajajo vsled tega o svojem času potrebne rose, oziroma ponočne dolinske megle, katere tema dvema koščičarjema prav dobro in povoljno vgajajo. Ker so češplje in slive sosebno ob času cvetja pred severnimi in izhodnimi mrzlimi vetrovi zeló občutljive, posadé naj se vselej, ako le mogoče, na take kraje in v zatišja, na katerih so pred temi vetrovi uže po naravni legi zemlje same dobro zavarovane.

Tukaj opazovalo se je skoz pretekli dve leti sem očividno, kako dobro obližje večje vode češpljevemu drevju dé in vgaja. Med tem, ko po tukajšnjih brežinah zadnji dve leti češplja toliko kot prav nič rodila ni, pridelali bili so oni posestniki, kateri imajo to drevje v obližji vode Reke in pa ob potokih nasajeno, še precej češpljevega sadja.

Dejansko prepričanje in pa praktični dokaz je najboljše ravnilo in vodilo, kar naj bi se v praktičnem življenji nikdar ne preziralo.

Češplja se v nekoliko mokri, močni in dobri zemlji najbolje ponaša in najobilneje rodi; pred vsem ljubi pa kremenčevo-apneno-illovnata tla.

Črešnja je ono sadno pleme, katero se še v onih najvišjih legah nad morjem in mrzlem podnebji obnese, kjer (kodar) se sploh le še kako sadno drevó nahaja in sadi. Črešnjevo drevo vpira se med vsemi sadnimi plemeni viharjem, vetrovom in zmrzlinu najkrepkeje, toraj je posebno odličen sadni korenjak za visoke gorate in mrzle kraje. Ona cvete navadno ob prvem milem pomladanskem času; a v jeseni pa svojo letno rast brzo dovrši, njeni enoletni les z poganjki vred se

popolno vtrdi in dozori ter je sposoben tudi prav hude mrazove brez posebnih slabih nasledkov čvrsto in krepko prenašati. Posebno čudo bilo bi, da bi črešnjevo drevo pozeblo.

Črešnja sicer ravno ne zahteva brezpogojno tako globoke zemlje, kakor hruška, a ne ljubi pa tudi ne preveč močvirnate (premokre) zemlje; najbolje se pa obnese v ilovnatih, apneno-kremenčastih tleh. Kdor pa hoče tudi višnje saditi in z vspehom izgojevati, naj je posadi v bolj močno zemljo, najbolje v ilovnato kremenico.

Oreh in kostanj ljubita pred vsem gorko lego ter milo in nekoliko vlažno podnebje. Preapnena, lapornata in ilovnata tla jima nikakor ne vgajajo; v razpadli bazaltovini se pa sosebno dobro obnašata, čvrsto raseta in tudi obilno dobrega sadu rodita in donašata. Sploh pa velja, da, kjer hrast čvrsto raste, tudi kostanju in orehu posebne krivice ni.

Breskve, marelice in mandeljni sponesó se pa najbolje v vrtilih in vinogradih, toraj le v gorkih in zavetnih krajih. Z ene besedo rečeno: v krajih, kjer vinska trta na prostem raste in rodi, morejo se tudi z večjim ali manjšim vspehom marelice, breskve in mandeljni kot visokodebelnata drevesa izgojevati. A najprimernejša je pa tem trem sadnim vrstam poldebelnata izgoja. Ponašajo se pa najbolje v močni, dobro obdelani, globoki, topli in lahki zemlji.

Kutne in nešplje nahajamo le redkoma kot visoko debelnato drevje; praviloma izgojujete se te dve vrsti sadnega drevja le v poldebelnato drevje. Kodar se zavoljo ugodnega podnebja in primerne zemlje morejo hruške žlahnih in okusnih sort z vspehom izgojevati, goji se tudi lahko in vspešno kutno in nešpljo. To dvoje sadimo navadno zavoljo njihovega prijetno-diščega sadja in pa zavoljo podlag pritlikavcem in špalirjem žlahnih hruševih sort.

Kutna in nešplja ljubite toplo podnebje in globoko močno zemljo.

Gledé raznih zemelj in gledé sadjereje bi veljalo na sploh ob kratkem to-le: v sami močvirnici, v vlečljivi, mastni in vodo ne prepuščajoči glini ali mrzli ilovici, kakor tudi v prav plitvi kremenini in peščenini se ne obnese in ne raste nobeno sadno drevje. Ravno te sedaj omenjene zemlje, ako se tudi le pod rodovitno zemeljno skorjo (brazdo — rušo) v preobilici nahajajo, so nam zadostni vzrok in svedok, da tako zemljišče za sadjerejo ne ugaja. Ob urejevanji takega zemljišča za sadni vrt narastli bi veliki stroški, kateri bili bi z delom, trudom in potom toliko kot brezkoristno zavrženi, to se pravi tam, kjer takega zemljišča po umetnem potu nikakor moč zboljšati ni.

(Konec prihodnjič.)

Ustanova denarnega zavoda:

„Blagajnica za živinski in mesni trg na Dunaji“ in nje pomén za avstrijske živinorejce.

Nov denarni zavod: „Blagajnica za živinski in mesni trg na Dunaji (Wiener Vieh- und Fleischmarkt-Casse) je ustanovljen vsled ministerske naredbe od 3. septembra 1883. leta na podlagi določil za red dunajskega živinskega trga. Sicer je ta naredba v prvi vrsti na korist dunajskemu prometu samemu, pa tudi živinorejcem iz dežele bode koristila, tem bolje, ker so se iz dunajskega živinskega trga odpravile neprilike, katere so ovirale smajne kupčije.

Vodstvo imenovane tržne blagajnice daje prodajalcem svoje lastne, skušene in prisežene tržne meše-

tarje na razpolaganje, kateri so v najožji zvezi z tržnim uradom. Tržna blagajnica sprejema tudi ji doposlano živino, ter jo po naročilu kolikor le mogoče dobro prodaja.

Zanesljivim kmetovalcem dala bode blagajnica uže med pitanjem predplačila na račun za prodaj namenjene živine, ter bode tako gospodarju mogoče storila, število živine povečati ter produkcijo gnoja pomnožiti. Vpitanje zastarele živine, take, kakor jo dunajski trg zahteva, je počasno, drago ali celo nemogoče, vsikdar pa nepopolno. Zato je energično in zgodno odbranje živine za pitanje potrebno, če se hoče dobiček imeti. To storil bode pa posebno mali kmetovalec tem ložje, ako on dobi predplačila uže med pitanjem, da si zamore tudi takaj ob enem omisliti nove živine za rejo in delo.

Životopisne črtice.

Knez-nadškof goriški

dr. Andrej Golmajer.

(Dalje.)

Živel je nadškof Golmajer, kakor smo rekli, le bolj sam za-se in neprenehoma študiral. Bral je in poznal cvet sedanje nemške literature, posebno kolikor se nanaša na bogoslovje in občno zgodovino. Zarad tega je bilo prijetno in podučno, ž njim govoriti. Prva leta je hodil včasih tudi h gimnazijskim zrelostnim preskušnjam; profesorji so bili vsi osupnjeni, ko so ga slišali govoriti ali kaj opazovati o različnih razpolih človeškega znanja (glej gimnazijska letna sporočila l. 1856—1857). Učečo se mladino je spodbujal s tem, da je razne dijake — pravoslovce ali gimnazijske profesure kandidate z izdatnimi mesečnimi doneski velikodušno podpiral. Marsikateri, ki bo to bral, mi je priča, da pišem resnico. Tudi v svoji oporoki še ni pozabil učeni nadškof tega izvoljenega oddelka človeške družbe — zapustivši svoto, s katere obrestmi letnih 200 gld. naj bi se ukupovale bogoslovcem knjige; saj je dobro znal besede svetopisemske: „Ustnice duhovnikove naj varujejo znanstvo; iz njegovih ust se bode zahtevala postava“.

Vedel je tudi zmožni voditelj svoje čede, da mora duhovnik z znanjem združiti lepo zgledno obnašo. Ker se navadno star človek tega drži, česar se je v mladih letih navadil in navzel (kakor sv. pismo uči), začel je nadškof premišljevat, kako bi se dalo napraviti deško semenišče (Seminarium puerorum) kot trdna podlaga bogoslovskemu. Ker ni hotel zidati grada v zraku, iskal je trdnih tal, da se mu poslopje ne podere. Uže rajniki prvostolni prošt, baron Avgustin Codelli, ki je bil po smrti nadškofa Lušina kapiteljski vikarij, bil je dosegel od presvitle cesarice Marijane Pije — ki je znana kot mati ubozih in podpornica vsake dobrotne naprave — znesek 10.000 gold., da bi se laže napravila omenjena mladenšnica. Ta velikodušni dar je bil dober začetek; z njega pomočjo je bilo nadškofu mogoče izvršiti, kar je bil namenil. Vzel je spretno svoje pero in pisal, da je pridobil za svoje semenišče štipendije nekdanjega (v preteklem stoletju zatrtega Werdenbergovega) zavoda. Skoz 80 let je oskrbovala te štipendije državna uprava; vlada je tudi 8 izmed 24 teh štipendijev gimnazijskim dijakom podelovala, ostalih 16 pa je oddajal vselej dedič in pravni naslednik ustanovnikov Iv. K. grofa Werdenberga in soproge njegove Katarine (v 17. stoletju). Silil je nadškof na to, da naj bi ustanovno pismo zopet moč in veljavo zadobilo in se napravil spet zavod enak nek-

danjemu; pridobil je za-se in za svoje naslednike pravico, podelovati tistih 8 štipendijev, katere je nekdanj oddajal rektor očetov Jezuitov, ki so bili Werdenbergovemu semenišču ravnatelji. Dosegel je tedaj nadškof Golmajer, da, kdor dobi štipendij — bodisi od njega ali od naslednika ustanovnikov — mora uživati ga v konviktu, ki se ima napraviti. S to važno pridobitvijo bil je zavod zagotovljen. Vendar pa bi bil ostal premajhen, če ne bi bila vsled primerne gorkega povabila nadškofovega skladala za-nj vsa škofija in sosebno častita duhovščina.

Tako je bilo mogoče s šolskim letom 1858. mladenšnico odpreti. Dali so jej po njenem ustanovitelji nadškofu Andreji imé „Andrejišče“. Po nadaljnem prizadevanji in znamenitih doneskih njegovih ima zdaj to semenišče svoje lastno lepo in prostorno poslopje z vrtom, kopališčem in posebnim stanovališčem za ravnatelja ter stanuje zdaj notri po 50 in še več gojencev — zdravih in čvrstih, ki rastejo vpričo knezonadškofa, kateri pride s svojega prijetno-zelenega vrtnega hriba, meječega proti jutro-vzhodu s semeniščnim vrtom — lahko vsak hip nevidoma v mlado duhovno svoje sadišče. In res se je Golmajer prejšnjih let večkrat potrudil med priprosto svojo mladino in videlo se mu je, da je rad bil med njo; mar mu je bil telesni razvoj dečkov in mladenčev, pa še bolj napredek v pobožnosti in študijah; navzoč je bil, ko so se vadili govoriti in deklamovati, ko so glediščine igre igrali, peli, telovadske poskušnje delali i. d. r.; konec šolskega leta ali o kaki drugi slovesni priložnosti se je udeležil s cerkvenimi dostojniki in drugo odlično gospodo celo njihove južine ali večerje, in to s tisto njemu vrojeno in ne prisiljeno dostojnostjo, ki je kazala tudi najbolj vajenemu očesu ljubezen očetovsko in častitljivo veljavo knežjo skup. Kdor je bil z nadškofom vred priča omenjenih produkcij v malem semenišču — in, kar so dijaki predavali, bili so, dasi znabiti nekaj popravljeni, njihovi umotvori — bode gotovo rad spominjal se jih. Pelo, govorilo se je vsakrat v slovenskem, italijanskem in nemškem, sem ter tje tudi v latinskem jeziku. Ravnatelju na pomoč sta bila eden ali dva prefekta, navadno bogoslovca, ki sta nadzorovala disciplino in mladino podučevala.

Tako je „Andrejišče“ od leta do leta vspešno rastlo pred očmi blazega svojega ustanovnika, ki je skoz več kot 20 let dobival iz njega dokaj kandidatov za duhovsko semenišče in sodelovalcev v dušnem oskrbništvu. Vse zadeve dušnega oskrbništvaja je opravljal sam z modro in previdno gorečnostjo; priporočil in tujega vpliva ni trpel in tudi ne delal po osebnih simpatijah; gledal je le na to, da je šlo vse kolikor mogoče prav, kakor so zahtevali službeni oziri vse nadškofije.

Za Golmajerjevega nadpastirovanja so prišle v navado duhovne vaje za mašnike. Prva leta so bile v italijanskem in nemškem, pozneje za laške in slovenske duhovne skupaj v cerkvenem, latinskem jeziku. Nadškof sam se je zaprl vsakrat s svojimi mašniki v centralno semenišče in opravljal ž njimi vse težavne vaje, saj so jako koristne vsakemu cerkvenemu služabniku, da se navzame spet pravega duhá svojega poklica in da se otrese posvetnega prahu, ki se tako lahko vleže, kakor piše sv. Leon véliki, tudi na srca prav pobožnih oseb.

Sprejel je Golmajer v svojo škofijo z očetovsko ljubeznijo nekaj novih cerkvenih redov: Jezuite, ki imajo v Gorici majhen hospic, šolske sestre „de Notre Dame“ (v Gorici) in sestre božje Previdnosti (v Korminu). Vsem je bil z dejanjem in svetom podpornik.

Prvostolni kapitel je pomnožil z enim kanonikatom, toda ni še nikomur podeljen, ker se obresti dotične